

Tihomir Telišman

*Institut za migracije i narodnosti
Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb*

Primljeno: 01 10. 1909.

ETNIČKI IDENTITET HRVATSKIH INTELEKTUALACA U MAĐARSKOJ

SAŽETAK

Hrvatski intelektualci pripadnici hrvatske narodne manjine u Mađarskoj čine danas njenu dominantnu potskupinu, koja za razliku od ostalih pripadnika manjine ima slojevit etnički identitet i aktivno sudjeluje u stvaranju etničke ideologije. Njihov etnički identitet u velikoj mjeri je određen kontaktima s kulturom matične hrvatske nacije i njihovim aktivnim učešćem u stvaranju i prezentiranju manjinske hrvatske kulture u Mađarskoj. Nadalje on se ispoljava kroz aktivno učešće hrvatskih intelektualaca u radu manjinskih hrvatskih institucija: Škola, klubova i drugo. Za razliku od ostalih pripadnika hrvatske narodne manjine u Mađarskoj hrvatski intelektualci daju nezamjenjivi doprinos u kreiranju i prezentiranju hrvatske etničke ideologije u mađarskoj sredini. Stoga oni i na taj način daju veliki doprinos u društvenom životu hrvatske narodne manjine, te njenom društveno-političkom statusu u Mađarskoj.

Uvod

Opredjeljujući se za istraživanje etničkog identiteta hrvatskih intelektualaca u Mađarskoj, bio sam svjestan, da je riječ o homogenoj podskupini koja stvara etničku ideologiju hrvatske narodne manjine. Stoga sam pretpostavio da hrvatski intelektualci u Mađarskoj imaju i razvijenije kontakte s različitim slojevima Hrvata u toj zemlji, s Mađarima kao većinskom nacijom i njihovom kulturom, te s matičnom hrvatskom nacijom i hrvatskom kulturom. Na temelju toga pretpostavio sam nadalje, da hrvatski intelektualci imaju razvijen slojeviti etnički identitet, koji uključuje identifikaciju s Hrvatima kao manjinom, hrvatskim intelektualcima kao posebnom podskupinom, Mađarima kao većinskom nacijom i sa matičnom hrvatskom nacijom.

Kako je u jednom članku nemoguće iznijeti veći dio rezultata jednog istraživanja, zadržat ću se samo na interpretaciji onih rezultata koji se po mom mišljenju neposrednije odnose na zadanu temu. Prethodno želim objasniti i teorijske pojmove: etnički intelektualac, etnicitet i etnički identitet, što ću ih koristiti u analizi dobivenih rezultata.

Stvaranje posebne podskupine hrvatskih intelektualaca rezultat je unutarne diferencijacije hrvatske narodne manjine u Mađarskoj u poslijeratnom

razdoblju (11 : 170). Do toga dolazi zbog izmjene kvalitete odnosa unutar hrvatske narodne manjine. drukčijeg manjinskog statusa, te izmijenjenih odnosa s većinskom mađarskom i matičnom hrvatskom nacijom nakon Drugoga svjetskog rata.

Tragajući za teorijskim i empirijskim istraživanjima, koja obrađuju društveni položaj intelektualaca kao posebnog sloja, te njihovu etničku ulogu, naišao sam i na dva znanstvena pristupa, koji su mi se učinili korisnim za moje opredjeljenje u istraživanju hrvatskih intelektualaca u Mađarskoj. Jedan znanstveni pristup zastupa Karl Mannheim u svom djelu: *Eseji o sociologiji kulture*, u kojem se on u drugom odjeljku pod naslovom »Problemi inteligencije, Istraživanje njezine uloge u prošlosti i budućnosti«, bavi intelektualcima kao društvenim slojem (7 : 99—179).

Među mnogim činiocima za određivanje intelektualaca kao društvenog sloja Mannheim naglašava značaj društvene sredine, koju dijeli na lokalnu, institucionalnu ili organizacijsku i samostalnu. Prihvaćajući ovu podjelu prepostavili smo da lokalne sredine u kojima živi jedan dio hrvatskih intelektualaca zajedno s ostalim pripadnicima hrvatske narodne manjine u Mađarskoj, čine sela ili manji gradovi u kojima su okupljeni Hrvati, Bunjevci, Šokci, Podravci i Gradišćanci, gdje se njeguje kultura, koja »duguje svoju uvjerljivost i trajnost neprestanoj zainteresiranosti za zbivanja i shvaćanja susjedstva. Stariji naraštaji imaju svoj udio u preživljavanju tih lokalnih tradicija« (7 : 164). Prepostavili smo da u Mađarskoj slabi značaj uloge hrvatskih intelektualaca u lokalnoj sredini, kako zbog već spomenutog procesa diferencijacije, tako i zbog procesa modernizacije kojem je izložena hrvatska narodna manjina.

Danas ima dominantni značaj za hrvatsku narodnu manjinu i njene intelektualce institucionalna ili organizacijska sredina, koju čine: Hrvatski savez, crkve, Pedagoška akademija u Pečuhu, hrvatske gimnazije u Pečuhu i Budimpešti, osmogodišnje škole na kojima se jedan dio predmeta predaje na hrvatskom ili se hrvatski jezik uči kao strani jezik, dječji vrtići, hrvatski klubovi, knjižnice. Radio i TV Pečuh na hrvatskom jeziku, *Narodne novine* i hrvatski folklorni ansambli. Ova institucionalna sredina danas bitno određuje hrvatsku narodnu manjinu kao autohtonu manjinu s izrazitim identitetom i unutarnjom organizacijom. Preko navedenih institucija hrvatski intelektualci prezentiraju etničku ideologiju i kulturu i ostvaruju svakodnevne kontakte s pripadnicima hrvatske narodne manjine u Mađarskoj. Budući da najveći broj hrvatskih intelektualaca djeluje unutar institucionalne ili organizacijske sredine, oni su činili i najveći dio naših ispitanika.

Treći oblik društvene sredine jest tzv. samostalna sredina unutar koje djeluju samostalni hrvatski intelektualci: novinari, književnici, slobodni znanstvenici i umjetnici, koji imaju svoje političke sklonosti, ali se nisu obvezali niti jednoj mađarskoj političkoj stranci, niti hrvatskoj političkoj organizaciji. Mi smo prepostavili da ovi hrvatski intelektualci najviše pridonose razvoju hrvatske etničke ideologije i kulture u Mađarskoj. Stoga smo i u našem upitniku postavili dva odvojena pitanja: prvo, koji su samostalni hrvatski intelektualci najviše pridonijeli razvoju i čuvanju hrvatske kulture, a drugo: koji su se hrvatski intelektualci unutar institucionalne ili organizacijske sredine dosad najviše zalagali za prava Hrvata u Mađarskoj.

Djelovanje u samostalnoj, organizacijskoj ili lokalnoj sredini određuje i tipove hrvatskih intelektualaca u Mađarskoj. Na prihvatljivu tipologiju etničkih intelektualaca naišli smo kod Milтона Gordona u njegovom djelu:

Assimilation in American Life (2 : 224—232). Autor navodi slijedeća tri tipa etničkog intelektualca: aktivni, pasivni i granični etnički intelektualac.

Aktivni hrvatski intelektualac, koji pretežno pripada samostalnoj, ali i organizacijskoj sredini, rezervirao je svoje interese za kulturna i politička pitanja hrvatske narodne manjine u Mađarskoj. Tu skupinu hrvatskih intelektualaca čine malobrojni kulturni historičari, svećenici, istaknuti manjinski rukovodioci i prosvjetni radnici, glazbenici, etnolozi, novinari, pisci i pjesnici i drugi. Ovi se intelektualci zadržavaju unutar hrvatske manjine i svoje intelektualne i političke interese koncentriraju na hrvatski etnicitet u Mađarskoj.

Pasivni hrvatski intelektualci čine po našem mišljenju brojniju skupinu od aktivnih, a zadržavaju se pretežno unutar hrvatske narodne manjine u Mađarskoj djelujući npr. kao nastavnici na školama. Njihovi su prijatelji Hrvati. Za razliku od aktivnih, ova skupina intelektualaca svojim interesima više je povezana s intelektualnim krugom i kulturom mađarskog naroda.

Posljednji, treći tip etničkog intelektualca, čini prema Gordonu granični tip, koji obilježava najbrojniju skupinu, kada je riječ o imigrantskim manjinama u SAD. Međutim, unutar hrvatske narodne manjine u Mađarskoj ovaj tip etničkog intelektualca zauzima po našoj pretpostavci drugo ili treće mjesto. Ovaj tip intelektualca ne zadovoljava se identifikacijom s hrvatskom etničkom zajednicom i svoje intelektualne interese i izbor bračnog partnera također pretežno ispunjava izvan zajednice.

Pošto smo iznijeli oblike društvene sredine u kojima djeluju različiti tipovi hrvatskih intelektualaca, dužni smo odrediti i naše poimanje hrvatskog etniciteta i etničkog identiteta pripadnika ove podskupine hrvatske narodne manjine u Mađarskoj.

Hrvatski etnicitet u Mađarskoj, kao i kod svake druge autohtone manjine, bitno određuje kultura, koju čine jezik kao kultura u užem smislu i navike, međusobni odnosi, način zadovoljavanja osnovnih potreba itd., kao kultura u širem smislu (4 : 2).

Oba ova djela hrvatske kulture u Mađarskoj u nemaloj mjeri još uvijek određuje tradicionalna kultura, što ne znači, kao što je pokazalo iskustvo etničkih grupa u SAD, da one ili autohtone manjine ne mogu opstati i bez te kulture.

Svaki etnicitet, pa tako i hrvatski u Mađarskoj, bitno je određen subjektivnom etničkom identifikacijom njegovih pripadnika. Osnovna razlika između etničke identifikacije hrvatskih intelektualaca i ostalih pripadnika hrvatske narodne manjine u Mađarskoj sastoji se u tome što je kod intelektualaca razvijen slojevit etnički identitet u kojemu je pored identifikacije s Hrvatima u Mađarskoj posebno izražena identifikacija sa matičnom hrvatskom nacijom, koja često doseže i nivo razvijene hrvatske nacionalne svijesti.

1. Komentar osnovnih rezultata

Instrument za istraživanje hrvatskih intelektualaca u Mađarskoj činio je upitnik sastavljen od 87 pitanja. Da bih olakšao ispitanicima davanje odgovora, te zbog jednostavnije obrade, većinu pitanja zatvorio sam ponuđenim odgovorima, ali sam uvijek ostavljao i mogućnost ispitaniku da navede i neki drugi odgovor. Izuzetak čini nekoliko pitanja, o nacionalnoj pripadnosti ispitanika, njihovih roditelja, kumova i prijatelja. Pitanje o tome što potiče ispitanika na njegovu aktivnost u čuvanju i razvijanju hrvatske kulture u Mađarskoj, zbog posebnog značenja ostavili smo otvorenim.

Pitanja u upitniku podijeljena su u nekoliko logičkih cjelina. Prvu skupinu čine pitanja o obilježjima ispitanika kao pripadnika skupine intelektualaca i hrvatske manjine. To su slijedeća pitanja: životna dob, spol, mjesto stalnog boravka i rada, zanimanje, školska sprema, ustanova u kojoj ispitanik radi, dosadašnja radna mjesta, vjeroispovijest, broj članova domaćinstva i materijalno stanje obitelji.

Od dobivenih podataka za ukupno 84 ispitanika izdvajamo samo neke. Našim istraživanjem obuhvatili smo 32 hrvatska intelektualca muškog i 49 ženskog spola. Od toga je 51 ispitanik u dobi do 40 godina, a preostala 33 starija su od 41 godinu. Po mjestu stalnog boravka 49 ispitanika stalno boravi u gradu, a preostalih 35 na selu.

Po zanimanju najbrojniju skupinu čine nastavnici ukupno 24, zatim slijedi 16 učitelja i odgojiteljica, 15 profesora, te 8 samostalnih intelektualaca među kojima su novinar, odgovorni urednik, etnolog, viši predavač i folklorist. Iz navedenih podataka očito je, da smo istraživanjem pretežno obuhvatili hrvatske intelektualce vezane uz hrvatske škole u kojima se najčešće hrvatski jezik predaje kao nastavni predmet.

Zanimljivi su podaci dobiveni na otvoreno pitanje o nacionalnoj pripadnosti ispitanika. Većina hrvatskih intelektualaca, koje smo anketirali, 50%, odgovorila je da su po nacionalnosti Hrvati, jedan dio — 14 odgovorilo je da su Hrvati, ali su u zagradi naveli i svoju tradicionalnu lokalnu pripadnost Bunjevac (Bunjevka), Šokac ili Bošnjak, nekoliko ih je — 6 najprije navelo lokalnu, a zatim hrvatsku nacionalnu pripadnost, a svega šestoro navelo je samo tradicionalnu lokalnu kao nacionalnu pripadnost. Navedeni podaci govore o razvijenoj hrvatskoj nacionalnoj pripadnosti hrvatskih intelektualaca, što je u suprotnosti s nekim tumačenjima o dominantnoj tradicionalnoj podjeli većine Hrvata u Mađarskoj.

Pažnju zaslužuju i podaci o broju članova domaćinstva u kojima žive hrvatski intelektualci u Mađarskoj. Podjednak broj ispitanika po 25 (ili ukupno 50) živi u domaćinstvima sa 3 ili 4 člana. Slijede dvočlana domaćinstva kod 14 ispitanika, 9 intelektualaca žive u peteročlanim domaćinstvima i na kraju 7 ispitanika žive sami.

Posebne skupine pitanja u našem upitniku čine ona o hrvatskoj narodnoj manjini i njenoj kulturi, te kulturi matične hrvatske i većinske mađarske nacije. Uz ova bila su odmah pitanja o mješovitim brakovima, koji posebno među hrvatskim intelektualcima postaju sve učestaliji. Spomenute skupine pitanja zaslužuju poseban komentar.

Kada je riječ o hrvatskoj narodnoj manjini izdvajamo zbog značaja rezultate o nacionalnoj pripadnosti roditelja, kumova i prijatelja ispitanika. Na pitanje o nacionalnoj pripadnosti roditelja 52 ispitanika odgovorilo je da su im očevi Hrvati, a 57 da su im majke Hrvatice. Očevi intelektualaca Mađari su u svega 8 slučajeva od ukupno 84, a majke su Mađarice u svega 3 slučaja.

Odgovarajući na pitanje o nacionalnoj pripadnosti kumova većina ispitanika u 46 slučajeva izjavila je da im je prvi kum Hrvat, a u 36 slučajeva, da im je i drugi kum Hrvat. Drugo mjesto kod prvog kuma dijele sa po 11 odgovora Bunjevac i Mađar, a kod drugog kuma nacionalna je pripadnost mađarska u 12 odgovora na drugom mjestu, a Bunjevac sa 8 odgovora na trećem mjestu.

Daljnji pad zastupljenosti Hrvata među onima za koje su hrvatski intelektualci vezani čvršćim emotivnim vezama nalazimo među njihovim najboljim prijateljima u Mađarskoj. Doduše broj Hrvata kao najboljih prijatelja

telja naših ispitanika zadržava se na broju 46, dakle ostaje isti. Međutim udvostručuje se broj Mađara kao najboljih prijatelja na ukupno 23, i to na uštrb svih tradicionalnih lokalnih pripadnosti s izuzetkom Bunjevaca kod 7 ispitanika, što na određen način govori o intenzitetu njihove međusobne povezanosti.

Budući da smo poseban naglasak u istraživanju stavili na problem mješovitih brakova iznijet ćemo i osnovne podatke o broju hrvatskih intelektualaca koji žive u takvim bračnim zajednicama u Mađarskoj. Od ukupno 84 ispitanika 23 nije odgovorilo na ovo pitanje. Ovdje je riječ uglavnom o mladim neoženjenim ispitanicima. Među preostalim ispitanicima dobili smo slijedeće odgovore:

- 33 ili 39% ima za bračnog partnera Hrvata-icu,
- 25 ili 30% ima za bračnog partnera Mađara-icu i
- 3 ili 4% ima za bračnog partnera neke druge nacionalne pripadnosti.

Citirani rezultati potvrđuju pretpostavku o relativno visokom postotku mješovitih brakova među hrvatskim intelektualcima.

S aspekta čuvanja i razvoja etničkog identiteta hrvatskih intelektualaca u Mađarskoj zanimljivo je kako oni provode slobodno vrijeme. Među ponuđenim odgovorima ispitanici na prvo mjesto ističu gledanje Hrvatske televizije u krugu obitelji — njih 59 ili 70%, dok je na drugom mjestu čitanje hrvatske literature i novina za 51 ispitanika ili 61%.

Za većinu svojih prijatelja naši ispitanici od ponuđenih odgovora, koji predstavljaju njihove kulturne potrebe, izabrali su čitanje mađarske i hrvatske literature i gledanje mađarske i hrvatske televizije.

Aktivnost u manjinskim etničkim institucijama jedan je od indikatora stupnja etničke identifikacije hrvatskih intelektualaca s hrvatskom narodnom manjinom u Mađarskoj. Prema našim rezultatima 28 ispitanika ili 33% profesionalno su aktivni, 32 ili 38% aktivno je volonterski i 22 ili 26% nije aktivno niti u jednoj hrvatskoj instituciji. Najveći broj aktivnih ispitanika djeluje na školi — 41 ili 49%, što je rezultat izbora ispitanika, slijedi DSJS sa 29 ispitanika ili 34%, te na trećem mjestu hrvatski klubovi sa 28 ispitanika ili 33%.

Za etnički identitet intelektualaca značajno je 42. pitanje sa 13 ponuđenih odgovora, koji određuju bilo koju manjinu u etničkom smislu (3 : 117). Prema dobivenim rezultatima najviše ispitanika opredijelilo se za slijedeće odgovore:

— pripadnost hrvatskoj manjini	— 33 ispitanika ili 39%
— zajedničke manjinske institucije	— 17 ispitanika ili 20%
— zajednički manjinski osjećaj	— 40 ispitanika ili 48%

Iz navedenih rezultata evidentno je da hrvatski intelektualci u Mađarskoj točno ocjenjuju gdje leži narodno određenje Hrvata.

U uvodnom dijelu istakli smo poseban značaj jezika za kulturu svake manjine. Stoga ćemo navesti neke rezultate o korištenju hrvatskog jezika među našim ispitanicima. Vrlo rijetko ili povremeno govori hrvatski jezik u kući 21% naših ispitanika, a čak 77% ispitanika to čini često ili sve vrijeme. Po podacima o korištenju hrvatskog jezika na javnim mjestima, prema kojima samo 14% intelektualaca to čini često, vidljiv je prodor bilingvizma, koji ugrožava opstanak hrvatske kulture u Mađarskoj (4 : 51).

2. Utjecaj hrvatskog etničkog ili nacionalnog osjećaja intelektualaca na održanje hrvatskog etniciteta u Mađarskoj

Od ukupno 84 ispitanika, 61 ili 73% odgovorilo je da ističe svoju hrvatsku etničku pripadnost, a 23 ili 27%, da ima samo opći hrvatski osjećaj, koji ne ističe u mađarskom društvu.

Statistički značajne razlike, koje upućuju na utjecaj nacionalnog osjećaja intelektualaca na njihov odnos prema hrvatskoj kulturi i hrvatskom etnicitetu u cjelini, dobili smo u slijedećim varijablama: čitanju hrvatske literature i novina, aktivnostima u hrvatskom folklornom ansamblu, poticajima za čuvanje i razvoj hrvatske kulture, korištenju hrvatskog jezika u kući, interesu za hrvatske književne susrete u Hrvatskoj, prepoznavanju hrvatske nacije kao matične po hrvatskoj književnosti i kulturno-povjesnim spomenicima, interesu za kulturni program mađarske TV, odnosu prema Mađarima kao naciji i ocjenama dosadašnje aktivnosti Demokratskog saveza južnih Slavena. Za ovu priliku želim prokomentirati samo neke od spomenutih rezultata, koji ukazuju na utjecaj intenziteta nacionalne svijesti ispitanika na njihov odnos prema različitim aspektima hrvatske kulture i etničke zajednice u Mađarskoj, te identifikaciji s matičnom hrvatskom i većinskom mađarskom nacijom (4 : 2).

Jezik je, kao i kod drugih autohtonih manjina, najznačajniji element kulture Hrvata u Mađarskoj, stoga odnos naših ispitanika prema jeziku govori i o njihovu shvaćanju hrvatskog etniciteta u mađarskoj sredini.

Tabela 1

Nacionalni osjećaj hrvatskih intelektualaca i učestalost korištenja hrvatskog jezika u obitelji

Ocjena vlastitog etničkog osjećaja	Učestalost korištenja hrv. jezika u obitelji			
	Vrlo rijetko	Često	Sve vrijeme	Ukupno
Ponosi se i ističe hrvatski osjećaj	8 13.1%	30 49.2%	23 37.7%	61 72.6%
Ima samo opći hrvat. osjećaj, koji ne ističe	11 47.8%	8 34.8%	4 17.4%	23 27.4%
Ukupno	19 22.6%	38 45.2%	27 32.1%	84 100.0%

$$P = 0.05$$

$$DF = 2$$

$$x^2 = 11.80663$$

Po rezultatima u tabeli 1 i dobivenom x^2 možemo sa dosta visokom vjerojatnošću zaključivati o utjecaju različitog intenziteta hrvatskog etničkog osjećaja na učestalost korištenja hrvatskog jezika u obitelji. Na osnovi dobivenih statistički značajnih razlika proizlazi da intelektualci koji se ponose što su Hrvati samo u 13% slučajeva rijetko koriste hrvatski jezik u obitelji, dok oni koji imaju samo opći hrvatski osjećaj to rijetko čine u 48% slučajeva. Obratna je situacija kod ispitanika koji koriste hrvatski jezik u obitelji sve vrijeme. U ovoj skupini nalazimo 38% Hrvata i 17% ispitanika s općim hrvatskim osjećajem. Dobiveni rezultati ukazuju na to da nivo razvijenosti nacionalne svijesti kod hrvatskih intelektualaca u Mađarskoj direktno utječe na potrebu i učestalost korištenja hrvatskog jezika u obitelji.

Za opstanak svake autohtone manjine nezamjenljiv je odnos prema matičnoj naciji. Na postavljeno pitanje po čemu prepoznaju Hrvate kao naciju

u Jugoslaviji obje skupine naših ispitanika s različitim nacionalnim osjećajem odgovorili su, da je to: hrvatski jezik, katolička vjera, hrvatski tradicionalni običaji i hrvatska imena i prezimena. Međutim, kada je riječ i o nekim drugim manje transparentnim elementima kulture matične hrvatske nacije, kao što su primjerice hrvatska književnost i kulturno-povjesni spomenici, između dvije spomenute skupine hrvatskih intelektualaca pojavljuju se razlike.

Tabela 2

Nacionalni osjećaj hrvatskih intelektualaca i razlikovanje hrvatske nacije od drugih u Jugoslaviji po hrvatskoj književnosti i kulturno-povijesnim spomenicima

Ocjena vlastitog etničkog osjećaja	Prepoznavanje hrvatske nacije po hrv. knjiž. i kult. pov. spom.		Ukupno
	Ne prepoznaje	Prepoznaje	
Ponosi se i ističe hrvatski osjećaj	34 55.7%	27 44.3%	61 72.6%
Ima samo opći hrvat. osjećaj, koji ne ističe	20 87.0%	3 13.0%	23 27.4%
Ukupno	54 64.3%	30 35.7%	84 100.0%

$$P = 0.05$$

$$DF = 1$$

$$\chi^2 = 5.79558$$

Po dobivenom χ^2 na nivou $P = 0.05$ možemo s velikom vjerojatnošću zaključivati da razvijenost hrvatskog nacionalnog osjećaja u hrvatskih intelektualaca utječe i na njihovu mogućnost razlikovanja Hrvata od pripadnika drugih nacija u Jugoslaviji, što dolazi do izražaja kada je riječ o hrvatskoj kulturi u širem smislu kao što je npr. hrvatska književnost i kulturno-povjesni spomenici. Prema dobivenim rezultatima intelektualci s razvijenim hrvatskim osjećajem ne razlikuju Hrvate od drugih nacija u Jugoslaviji po književnosti i kulturno-povijesnim spomenicima u 55.7% slučajeva, a oni koji imaju samo opći hrvatski osjećaj za čitavih 32% više ili u 87% slučajeva. Među intelektualcima koji razlikuju Hrvate od drugih nacija po navedenom sadržaju hrvatske kulture, nalazimo 44.3% ili nešto manje od 50% nacionalno svjesnih i svega 13% bez hrvatske nacionalne svijesti.

Za analizu tzv. slojevitog etničkog identiteta hrvatskih intelektualaca u Mađarskoj također je bitan njihov odnos prema mađarskoj naciji i njenoj kulturi. Stoga smo pretpostavili, da postoje statistički značajne razlike između naših ispitanika s obzirom na različiti stupanj razvijenosti hrvatske nacionalne svijesti i interesa za mađarsku kulturu i naciju.

Tabela 3

Ocjena hrvatskoga etničkog osjećaja i interes za mađarsku kulturu

Ocjena vlastitog etničkog osjećaja	Kulturni program mađarske TV		Ukupno
	Ne prati	Prati	
Ponosi se i ističe hrvatski osjećaj	32 52.5%	29 47.5%	61 72.6%
Ima samo opći hrvat. osjećaj, koji ne ističe	6 26.1%	17 73.9%	23 27.4%
Ukupno	38 45.2%	46 54.8%	84 100.0%

$$P = 0.05$$

$$DF = 1$$

$$\chi^2 = 3.68492$$

Na osnovi dobivenih rezultata zapažamo da nešto više od polovine naših ispitanika ili 54.8% među kulturnim zbivanjima u Mađarskoj s interesom prati kulturni program mađarske TV. Navedeni podatak rječitro svjedoči u prilog tzv. slojevitog etničkog identiteta u kojem je sve prisutnija među hrvatskim intelektualcima identifikacija s mađarskom kulturom. Međutim i u ovom slučaju postoje statistički značajne razlike među našim ispitanicima s obzirom na stupanj razvijenosti hrvatskog nacionalnog osjećaja. Dobiveni $\chi^2 = 3.68492$ upućuje na to, da postoje statistički značajne razlike među hrvatskim intelektualcima s obzirom na različiti stupanj razvijenosti hrvatskoga nacionalnog osjećaja i interesa za kulturni program mađarske TV. Od ispitanika koji imaju razvijeni hrvatski osjećaj 52.5% nema interesa za kulturni program mađarske TV, a od onih koji imaju samo opći hrvatski osjećaj samo 26.1% nema u potrebu. Obratno je među ispitanicima koji s interesom prate taj program. Od 46 ispitanika koji prate kulturni program mađarske TV među nacionalno svjesnim hrvatskim intelektualcima takvih je 47.5%, a među onima koji imaju samo opći hrvatski osjećaj već čitavih 73.9%. Navedeni podaci rječitro potvrđuju kako s opadanjem hrvatske nacionalne svijesti raste interes za mađarsku kulturu, a usudili bismo se kazati i za mađarsku naciju.

3. Stavovi hrvatskih intelektualaca prema problemu mješovitih brakova u hrvatskoj etničkoj zajednici u Mađarskoj

Mješoviti brakovi ili tzv. amalgamacija predstavlja prema rezultatima dosadašnjih istraživanja najopasniji oblik asimilacije za opstanak neke etničke zajednice. Amalgamacijom su zahvaćeni potomci pripadnika hrvatske narodne manjine iz mješovitih brakova, koji predstavljaju neku smjesu Hrvata i Mađara. Tim miješanjem Hrvata kao manjinske i Mađara kao većinske skupine (5 : 156), dolazi do postepenoga, ali sigurnog nestajanja Hrvata kao autohtone manjine. Polazeći od navedenog poimanja mješovitih brakova i amalgamacije

Tabela 4

Nacionalnost bračnog partnera i stav prema potrebi sklapanja hrvatskih brakova

Nacionalnost bračnog partnera	Mišljenje o potrebi hrvatskih brakova			Ukupno
	1	2	3	
Hrvat(ica)	12 36.4%	18 54.5%	3 9.1%	33 39.3%
Mađar(ica)	3 12.0%	20 80.0%	2 8.0%	25 29.8%
Ostali	2 66.7%	1 33.3%	0 0	3 3.6%
Neoženjen	9	13	1	23
Neudata	39.1%	56.5%	4.3%	27.4%
Ukupno	26 31.0%	52 61.9%	6 7.1%	84 100.0%

Legenda:

1. Mislim da je to najvažnije za održanje Hrvata u Mađarskoj.
2. Čini mi se da je to samo jedan od faktora značajnih za održanje hrvatske zajednice u Mađarskoj.
3. Etnički brakovi između Hrvata i Hrvatice u Mađarskoj nemaju nikakav značaj za njihovo održanje u toj zemlji.

potomaka iz takvih bračnih zajednica, postavili smo našim ispitanicima set pitanja, koji se odnosi na tu problematiku. Pri tom smo pretpostavili da nacionalnost bračnog partnera utječe na stav ispitanika o značaju mješovitih brakova za opstanak hrvatske narodne manjine u Mađarskoj. Drugim riječima da će ispitanici čiji je bračni partner mađarske nacionalnosti vidjeti manju opasnost takvih brakova po opstanak hrvatske etničke zajednice, nego li oni gdje su oba bračna partnera hrvatskog porijekla.

Premda nismo dobili statistički značajne razlike među našim ispitanicima s obzirom na različitu nacionalnu pripadnost bračnog partnera, u njihovim stavovima prema potrebi hrvatskih brakova, već i na osnovi podataka u gornjoj tablici zapažamo pretpostavljene razlike. Iz skupnih podataka vidimo da svega 7.1⁰/₀ ispitanika smatra kako hrvatski brakovi nemaju nikakva značenja za održanje Hrvata, dok 31⁰/₀ smatra da su hrvatski brakovi najvažniji u očuvanju hrvatske etničke zajednice u Mađarskoj.

Zanimljivo je, da su male razlike među ispitanicima s obzirom na nacionalnu pripadnost bračnog partnera, koji smatraju da hrvatski brakovi nemaju nikakvu važnost za održanje Hrvata u Mađarskoj. Vrlo je mali broj Hrvata-ica, koji žive u hrvatskome ili mješovitom braku, koji smatraju da to nema nikakvo značenje. To rječito potvrđuje da su svi podjednako svjesni opasnosti amalgamacije po opstanak hrvatske zajednice. Nadalje vidimo, da su oni ispitanici koji žive u mješovitim brakovima manje kritični u pogledu važnosti mješovitih ili nemješovitih brakova za opstanak Hrvata. Tako primjerice oni čiji je bračni partner Hrvat smatraju u 36.4⁰/₀ slučajeva da su hrvatski brakovi najvažniji, a oni čiji je bračni partner Mađar to misle u svega 12⁰/₀ slučajeva.

LITERATURA:

1. Bennett, A. Linda. *Personal Choice in Ethnic Identity Maintenance*. Palo Alto, California: Ragusan Press, 1978. str. 218.
2. Gordon, M. Milton. *Assimilation in American Life*. New York: Oxford University Press, 1964. str. 276.
3. Isajiw, Wsevolod W. »Definitions of Ethnicity.« *Ethnicity*, New York, 1, 1974, str. 111—124.
4. Klinar, Peter. *Etnične avtohtone in imigrantske manjšine*. Ljubljana: Univerza Edvarda Kardelja, 1986. str. 116.
5. Klinar, Peter. *Mednarodne migracije*. Maribor: Založba Obzorja 1976. str. 307.
6. Lockwood, William G. »An exploratory comparison of language and religion as criteria of ethnic affiliation«, u: W. G. Lockwood (ur.) *Beyond Ethnic Boundaries*. Michigan Discussions in Anthropology, vol. 7. Ann Arbor: University of Michigan, 1984. str. 85—98.
7. Mannheim, Karl. *Eseji o sociologiji kulture*. Zagreb: Stvarnost, 1960. str. 280.
8. De Marchi, Bruna & Boileau Ana M. *Boundaries and Minorities in Western Europe*. Milano: Franco Angeli Editore, 1982. str. 286.
9. Rihtman-Auguštin, Dunja. *Struktura tradicijskog mišljenja*. Zagreb: Školska knjiga, 1984. str. 198.
10. Sekulić, Ante. *Bački Bunjevci i Šokci*. Zagreb: Školska knjiga, 1989. str. 355.
11. Vidmarović, Đuro. »Poslijeratno kretanje broja političkih i prosvjetnih radnika, inteligencije i klubova s posebnim osvrtom na njihov najnoviji raspored u društvenom životu Mađarske«, u: *Hrvatska narodna manjina u Mađarskoj*, Zagreb: Zavod za migracije i narodnosti, 1977. str. 170—205.
12. Vukas, Budislav. *Etničke manjine i međunarodni odnosi*. Zagreb: Školska knjiga, 1978. str. 251.

A HORVÁT ÉRTELMISÉGIÉK ETNIKAI AZONOSSÁGA MAGYARORSZÁGON ÖSSZEFOGLALÓ

A horvát népi kisebbség értelmisége Magyarországon e kisebbség domináns csoportja, mely ellentétben annak többi tagjával, rétegzett etnikai identitással rendelkezik és aktívan vesz részt az etnikai ideológia alakításában. Ez az azonosság nagyrészt determinált a horvát anyanemzet kultúrájával töuténő kontaktusok folytán és aktív részvételt eredményez a magyarországi kisebbségi horvát kultúra fejlesztésében és prezentálásában. (Az értelmiségi közreműködése a kisebbségi létesítményekben: Délszláv Demokratikus Szövetség, iskolák, klubok str.) A horvát nemzeti kisebbség többség többi tagságával ellentétben a horvát intellektuális pótolhatatlan módon járulnak hozzá a horvát etnikai ideológia megalkotásához és prezentálásában emelik társadalmi-politikai státusukat a magyar környezetben.

THE ETHNIC IDENTITY OF CROATIAN INTELLECTUALS IN HUNGARY SUMMARY

Croatian intellectuals, members of the Croatian national minority in Hungary, constitute today its dominant subgroup, which — as opposed to the other members of the minority — has a layered ethnic identity, and is actively engaged in creating an ethnic ideology. Their ethnic identity is to a great degree determined by contacts with the cultural matrix of the Croatian nation, and by their full participation in presenting the Croatian minority culture in Hungary. Furthermore, this identity is manifested through active participation of Croatian intellectuals in the work of Croatia minority institutions: the Democratic Union of South Slavs, schools, clubs etc. As opposed to other members of the Croatian national minority in Hungary, Croatian intellectuals provide an irreplaceable contribution in treating and presenting the Croatian ideology in the Hungarian *milieu*. Thus, in such a way, they also give a great contribution to the social life of the Croatian national minority and its socio-political status in Hungary.